

DE BESTE ARGUMENTEN STAAN OOK ONLINE

www.knb-keramiek.nl biedt professionals en consumenten informatie over het gebruik van straatbaksteen. Van producteigenschappen tot voordelen, van toepassingsmogelijkheden tot praktische adviezen – de website geldt als bron van informatie én inspiratie voor professionals werkzaam in de openbare ruimte. Bovendien kunt u online alle nummers van Contour teruglezen.

www.knb-keramiek.nl

OVER SPS

SPS staat voor het bevorderen van een kwalitatief en kwantitatief goede toepassing van straatbaksteen, een en ander in het belang van een goede ruimtelijke kwaliteit van de gebouwde en ongebouwde omgeving.

Fabrikanten:

Bylandt
thuis op straat

Bylandt BV - www.bylandt.com

Wienerberger
Building Material Solutions

Wienerberger - www.wienerberger.nl/straat

HUWA
legt de basis.

Vandersanden - www.huwastraatbaksteen.nl

RDI Straatbaksteen

Rodruza Daas Infra bv

RDI Straatbaksteen - www.rdistraatbaksteen.nl

ENGELS
BAKSTEEN

Steenfabriek Engels - Oeffelt - www.baksteen.nl

KNB

Vereniging Koninklijke
Nederlandse Bouwkeramiek

Winy Maas:
“Ik zou graag zien dat iedere stad
een eigen huisstijl heeft”

**SPOORZONE HELMOND IS
EEN BIJZONDERE TOEVOEGING
AAN DE STAD**

Tbilisi, Georgië:
industrieel erfgoed ontmoet
hedendaags design

CONTOUR
STRAATBAKSTEEN

MAGAZINE OVER
RUIMTELIJKE INRICHTING
JUNI 2015

#31

INHOUDSOPGAVE

4 / 7
Architect en stedenbouwkundige Winy Maas droomt van adaptieve omgevingen: "Ik kan niet wachten tot het zover is."

8 / 11
De spoorzone in Helmond is een bijzondere toevoeging aan de stad. De keuze voor de straatbaksteen maakt het een kleurig stationsplein met een menselijke maat.

12 / 14
Vermindering van de fysieke belasting bij de uitvoering van bestratingsprojecten staat hoog op de agenda. Leoniek van der Vliet, programma-leider Grond-, Weg- en Waterbouw bij Inspectie SZW licht toe.

15
"Straatbakstenen hebben altijd tot mijn verbeelding gesproken. Als jongen speelde ik al met stenen, wilde ik ooit ook wel stratenmaker worden." Jan van Zanen, Burgemeester van Utrecht, vertelt.

16 / 21
Pleinen vormen vaak letterlijk en figuurlijk het hart van een gemeenschap. In Lisse, Amsterdam en Best speelt de straatbaksteen een belangrijke rol in de aankleding en uitstraling.

22 / 23
Sinds maart 2015 is de spoorlijn in Delft ondergronds. Hierdoor is een kale vlakte zonder infrastructuur in de stad ontstaan, die nu wordt ontwikkeld tot een nieuwe woonwijk.

24 / 27
Tbilisi, de hoofdstad van Georgië, is een plek vol bijzondere architectuur. In het hartje van het centrum is het Rooms Hotel Tbilisi te vinden, een gebouw met een bijzondere geschiedenis.

28 / 31
Tivoli in IJzendijke heeft een ingrijpende metamorfose ondergaan. Eén van de hoofdstraten onderging een integrale herinrichting, waarbij een prominente rol is weggelegd voor de straatbakstenen.

COLOFON

Contour Straatbaksteen is een uitgave van KNB. Het tijdschrift wil een inspiratiebron zijn voor alle professionals betrokken bij de ruimtelijke inrichting in Nederland.

Omslagfoto: PRESSVISUALS.COM

Redactie

Dick Tommel (hoofdredacteur), Jan Boeve, Daan Elstak, Ewald van Hal, Bart Hesen, Theo Noorlander, Martin Schröder, Lianne Strijbos en Kim Voets

KNB

Postbus 153, 6880 AD Velp
T 026 - 3845634, F 026 - 3845631
E info@knb-keramiek.nl
I www.knb-keramiek.nl

Bladmanagement

Zandbeek. The agency for engagement.
Lianne Strijbos

Vormgeving

Zandbeek. The agency for engagement.
Frits Roothans

Teksten

Ludo van Denderen, Pleuni van Keulen,
Lianne Strijbos en Sander Videler

Fotografie

Vincent Boon
PRESSVISUALS.COM
Ruud Pijenburg
Picture Productions

Overname uit Contour Straatbaksteen is toegestaan met bronvermelding.

EEN NIEUWE WEG

Het gaat beter met de economie. Na enkele moeilijke jaren voor ons allemaal lijkt er een weg uit het dal gevonden te worden. Dat is goed nieuws wat die weg naar de toekomst met vertrouwen paveit!

Figuurlijk is ook de straatbaksteenindustrie nieuwe wegen ingeslagen. Met innovatieve en duurzame oplossingen in gebakken materiaal kan steeds beter antwoord worden gegeven op de hogere bestratingseisen van gemeenten en andere opdrachtgevers. Door het veranderend klimaat, krijgt Nederland bijvoorbeeld te maken met grotere pieken in neerslag. Bestrating is hierdoor al lang niet meer slechts het dek waar overheen verkeer en voetgangers hun weg gaan. Bestrating is het 'slimme' tapijt voor onze steden en dorpen, die meewerkt aan het reguleren van onze waterhuishouding. Waterdoorlatende bestratingen met gebakken materiaal – in steeds slimmere uitvoeringen – zorgt voor de snelle, effectieve en veilige doorstroming van hemelwater, terug de grond in.

Dit is slechts een enkel voorbeeld van de nieuwe weg die de straatbaksteenindustrie helpt realiseren, in samenspraak met de maatschappij. Een ander voorbeeld is de bijdrage die onze producten leveren aan de vernieuwing van Nederlands stadsharten. Dorpen en steden investeren meer in pleinen, die in een geïndividualiseerde samenleving weer meer de functie krijgen van ontmoetingsplek. Onze pleinen worden voor steeds meer evenementen, door het jaar heen, ingezet. Bovendien moeten pleinen in toenemende mate verschillende functies en stromen verkeer combineren. Doordat straatbaksteen relatief makkelijk in zeer fraaie en signaal aanduidende verbanden kan worden gelegd, geven onze stenen pleinen in dorpen en steden een nieuw gezicht. Niet alleen in aanzien, maar ook door met verbanden de verschillende functies binnen het plein af te bakenen. Rijbanen voor auto's worden door middel van kleurschakeringen op een fraaie manier onderscheiden van de talrijke andere zones op een plein. In dit nummer besteden we daarom extra aandacht voor de metamorfose van pleinen door middel van straatbaksteen.

Driemaal is scheepsrecht, zodat ik het voorbeeld van modern straten met mechanische hulpmiddelen niet onvermeld wil laten. De straatbaksteenindustrie was er snel bij om met gerobotiseerd samengestelde en dus uiterst nauwkeurige machinale pakketten het bestratingwerk mensvriendelijk te maken. Daarmee biedt het de straatbaksteen een ononderbroken logistieke 'hands off' weg van ovenontlading tot en met de bestrating. Is er een betere metafoor denkbaar dan de letterlijk nieuwe weg die tegelijk figuurlijk de weg naar de toekomst wijst?

Ik wens u veel inspiratie toe bij het lezen van deze Contour. Vol vertrouwen gaan wij, de gezamenlijke straatbaksteenfabrikanten, graag verder met u op deze weg!

Dr. D.K.J. Tommel
Voorzitter KNB

“Je moet projecten toegankelijk maken voor een grote groep, dát vind ik schoonheid”

INTERVIEW

Het liefst ontwerpt Winy Maas gebouwen waar mensen van gaan houden. Daar kan hij als architect alleen maar van dromen. Want stedenbouw en architectuur gaan volgens Maas over “het ermee aan de haal gaan”. Voor hem is een ontwerp pas mooi als het eigendom van een grote groep wordt. De van oorsprong Schijndelse architect droomt ook van adaptieve en interactieve omgevingen. Want hoe zou de wereld eruitzien wanneer materialen – en daarmee gebouwen en steden – zich volledig aanpassen aan de behoeftes van de gebruiker?

ARCHITECT EN STEDENBOUWKUNDIGE WINY MAAS DROOMT VAN ADAPTIEVE OMGEVINGEN

Verdichten op een humane manier

We ontmoeten elkaar in het kantoor van MVRDV in het centrum van Rotterdam. Het industriële pand dat vlakbij de Coolhavenbrug ligt, biedt plek aan een honderdtal medewerkers. De architect is duidelijk enthousiast als we aan ons gesprek beginnen. Televisiezender CNN is al een aantal dagen ‘hun’ Markthal aan het filmen. Ze willen Maas graag interviewen over hét foodwalhalla van Nederland, dat inmiddels internationale faam behaalt. Maar eerst staat er een gesprek met Contour op de agenda over stedenbouw in binnen- en buitenland en interactieve omgevingen.

GROOTSTE UITDAGINGEN

Als we Maas vragen wat de grootste uitdaging van stedenbouw anno nu is, geeft hij heel duidelijk aan dat het per continent of zelfs per land verschilt. “In Azië moet er een enorme kwaliteitsslag gemaakt worden om steden te ontwikkelen die lief, vriendelijk en humaan zijn. En tegelijkertijd ook energetische problemen oplossen, toegankelijk en groen zijn en (bewegings)vrijheid koesteren.” Maas vertelt dat je dat in Nederland al voor een deel terugvindt, maar dat we in ons land radicaler met verdichting om kunnen gaan. Dat is volgens hem het belangrijkste ecologische aspect. Het liefst zou hij alle moeilijke hoekjes van de stad bebouwen en verbeteren.

Maas: “Nederland heeft steden en landschappen de afgelopen tijd verbeterd en een impuls gegeven. Maar nog steeds zijn onze landschappen een ratjetoe. De steden verdichten blijft een item. Wat er aan ‘t IJ gebeurd is, vind ik mooi. Dat mag wat mij betreft nog wat gemengder qua bebouwing, maar het is een ambitieuze opgave. Aan de Zuidas moeten we bijvoorbeeld nog echt wat doen, dat stadsdeel is niet goed genoeg geïntegreerd met de omgeving. We moeten daar blijven verdichten, de vraag is alleen hoe we dat op een humane manier doen. Ons *Vertical Village* project in Taipei probeert ook dichtheid te maken, maar dusdanig dat iedereen zijn eigen huis op een ander huis kan stapelen. Het koppelt dichtheid aan individualisering, kleinschaligheid en vrijheid. Er zijn genoeg mogelijkheden om dergelijke zaken te verbinden. En het blijft belangrijk dat mensen op straatniveau lekker kunnen lopen zonder veel wind en met ruimte voor de zon.”

INZETTEN OP MEERDERE STRATEGIEËN

Verdichten is een. Maar bouw je tegenwoordig nog voor de eeuwigheid, of juist voor een betrekkelijk korte tijd? Maas: “Gebouwen waar mensen van houden, zijn duidelijk voor de eeuwigheid. Je haalt het niet in je hoofd om het Paleis op de Dam weg te halen. Als architect hoop je natuurlijk altijd iets te maken wat blijft. Mooi om te zien dat de Markthal in Rotterdam een enorme vlucht heeft genomen, dat is intens plezierig. Daar kun je alleen maar van dromen. Dat neemt niet weg dat het op andere plekken wellicht beter is om voor kortere tijd te bouwen, zodat je het later gemakkelijker weer aan kunt passen. Ik kan me voorstellen dat niet alle nieuwbouwwijken de tand des tijds doorstaan. Dat onze kleinkinderen er niet echt blij mee zullen zijn. Dan is het beter daar nu al op te anticiperen. Lichte stedenbouw noem ik dat. In uitbreidingswijken van Almere doen we dat bijvoorbeeld al. Daar ontwerpen we gebouwen die mijn zonen wellicht over tientallen jaren weer afbreken, om ➤

er vervolgens iets anders te doen. Het moet dan ook geen tendens zijn om te streven naar neutrale gebouwen die de tand des tijds wel zouden kunnen doorstaan. Want op een gegeven moment ben je die ook zat. Daarom is inzetten op meerdere strategieën goed.”

IEDERE STAD IETS KARAKTERISTIEKS

Als we doorpraten over stedelijke ontwikkeling, geeft Maas aan dat hij graag zou zien dat iedere stad iets karakteristieks heeft, een eigen huisstijl als het ware. Het lijkt hem geweldig als de ene stad er anders uitziet en anders functioneert dan de andere. Maas geeft hier ook al enkele voorbeelden

“Ik droom van bakstenen die gaan gloeien als het donker wordt, en daardoor meer zijn dan alleen een baksteen”

van: “Ik vind het gaaf dat Rotterdam heeft besloten om natuursteen voor haar buitenruimte in te zetten. Zo wordt het lelijkste gebouw dat er staat in een keer mooi. Om dat te doen in een stad van de arbeiders, is een enorme klasseslag. Daarom bekleedden we de Markthal op dezelfde manier. Zo versterken we de identiteit van de stad. Spijkenisse doet dat met de straatbaksteen. Nadat ze in de jaren '60 zo groot zijn geworden met goedkopere betonbouw, willen ze nu het centrum radicaal verander-

ren met een bepaalde kleinschaligheid en menselijkheid. Daartoe besloten ze ook om het maaiveld in te richten met een mengeling van baksteen. Ook daar hebben we gezegd dat we die identiteit moeten doortrekken naar het interieur van de bibliotheek. We maken daarom de vloeren, de wanden en de plafonds, maar ook de deuren en de liften van de bibliotheek van baksteen. Op deze manier gebruik je gebouwen om de openbare ruimte te versterken, het wordt bijna een manifest. In Zürich gebruiken ze asfalt op een ongelooflijk goede manier. Er is geen verschil tussen waar je rijdt of loopt, waardoor het een vlak geheel wordt. Je ziet daardoor heel goed de hele topografie van de stad.”

LEVENDE LABORATORIA

Behalve in Rotterdam, heeft MVRDV ook een kantoor in Shanghai. Hoe verschilt de stedenbouw daar met die van Nederland? “We kijken verder dan Shanghai. De periferie van China is net zo belangrijk. Landen zoals Thailand, Indonesië en de Filippijnen zijn enorm in beweging. Het is indrukwekkend om te zien wat daar gebeurt op basis van de verschillende economische en culturele achtergronden. De opgave om een kwaliteitsslag te maken, is vele malen groter dan in Europa. Steden zoeken hun weg om kleinschaligheid te combineren met kwaliteit. In Europa zijn we nogal verwend. Het Amsterdamse model met zijn vermeende kleinschaligheid, en het model van de fietsstad in Kopenhagen worden bijvoorbeeld enorm veel overgenomen. Hetzelfde geldt voor ons project

Freeland dat we in Almere Oosterwold ontwerpen, waar ieder kan doen en maken wat hij wil, mits hij zijn burens niet schaadt. Dat project wordt als model weer overgenomen in Shenzhen. Die stad is een levend laboratorium. Alleen zijn veel projecten daar snel *outdated*, doordat ontwikkelingen er zo hard gaan. De stedenbouw en architectuur moet je al bijstellen na een jaar of tien. Bouwproducties in China uit de jaren '90 zijn nu dan ook onderwerp van discussie. En dat is sneller dan gedacht.”

LELIJKHEID UITBUITEN

Dichter bij huis is het lastiger investeren. Dat geldt specifiek voor het dorp Schijndel, waar Maas geboren en getogen is. Hij is heel duidelijk: “Het is toch wel een beetje lelijk. Ik zeg dat met een bepaalde prikkeldrang. Schijndel was een arbeidersdorp in de schaduw van rijkere dorpen. Het was ook een boerendorp zonder bourgeoisie en het is in de oorlog flink gebombardeerd, waardoor het weinig geschiedenis meenam. Dat zijn factoren die het niet gemakkelijk maken om investeerders te trekken. Je moet die ‘lelijkheid’ daarom uitbuiten. Eindhoven doet dat op zijn manier met het stadsdeel Strijp. In Schijndel is dat lastiger, met 20.000 inwoners heb je geen stedenbouwkundige traditie. Bovendien is het dorp lang gedomineerd door behoudzuchtige stedenbouwkundige bureaus. Daar-

“Gelukkig zijn we sinds enige tijd weer geïnteresseerd in de toekomst”

aan hebben wij proberen te ontsnappen met de Glazen Boerderij. Door de uitvergrootte gemiddelde plaatselijke boerderij in glas te branden, heeft het van binnen en van buiten een enorme schoonheid tweegebracht. Daardoor is deze langgevelboerderij in een keer enorm bekend geworden in de wereld, en het heeft een appél gedaan aan de regionale karakteristiek van Schijndel.”

COLLECTIE VAN INTERPRETATIES

Volgens Maas zijn er nog veel meer manieren om met het verleden om te gaan. De Glazen Boerderij is een mooi voorbeeld van hoe je iets uitvergroot. “We hebben dit ontwerp toegepast in een nieuwe omgeving met nieuw materiaal en met een bepaalde trots. Want daar gaat architectuur en stedenbouw volgens mij over. Je moet projecten toegankelijk maken voor een grote groep. Dát vind ik schoonheid. Het werken met historie is iets dat op veel meer plekken in de wereld gaat plaatsvinden. In China zijn we bijvoorbeeld bezig met het maken van een vernieuwde hutong: een traditionele ommuurde Chinese woonwijk naast het Plein van de Hemelse vrede in Beijing. Een politieke daad. Beter een hutong intensiveren dan een reeks

neutrale wolkenkrabbers plaatsen. Met 1.700 interpretaties van klassieke *court yard houses* geven we hier een prachtige nieuwe interpretatie aan wat een toekomstige court yard kan zijn. Op andere plekken gaan we klakkeloos over de oude bebouwing heen en maken we een nieuw gebouw dat in zijn fundament de oude bebouwing absorbeert. Het is de collectie van interpretaties waarin we de tand des tijds testen op zijn eindeloosheid.”

ZUCHT NAAR VERNIEUWING

Het doorstaan van de tand des tijds betekent volgens Maas niet dat we de toekomst moeten vergeten. “Gelukkig zijn we sinds enige tijd ook weer geïnteresseerd in de toekomst. Ik bespeur een enorme zucht naar vernieuwing. Zo zie ik al interactieve openbare ruimtes met lampen die automatisch aanspringen of nog verfijnder reageren op seizoenswisselingen. Als je praat over bakstenen, droom ik van bakstenen die gaan gloeien als het donker wordt, en daardoor meer zijn dan alleen een baksteen. Dat moeten we nu gaan toepassen in de Floriadewijk in Almere. Of wat te denken van bakstenen die ecologisch zijn en ervoor zorgen dat er bestjes tussenin kunnen leven. Zo ontstaat er een soort symbiose. Of roltapijtjes van straatbakstenen, dat zou ik ook graag willen testen. Dat maakt het namelijk gemakkelijker om stenen in de

toekomst te leggen en weg te halen. Dat zijn wat mij betreft nieuwe richtingen die we nodig hebben.”

Maar het gaat nog verder dan dat. Het meest vergaande onderzoek op dit moment is naar materiaal dat zich volledig aanpast aan de behoeftes van de gebruiker. “We noemen dat Barbapapa. Medio 2015 verschijnt hierover de publicatie van *The Why Factory's* (Maas' denktank op de Technische Universiteit in Delft). Barbapapa houdt in dat de moleculaire samenstelling van het materiaal andere verbindingen kan aangaan door elektrische signalen. Dat soort composieten zijn fascinerend. Want dan kan ik in wezen een muur maken die verandert in een badkamermuur of in een raam. Of harde vloeren laten veranderen in een zacht tapijt als ik in die ruimte wil slapen. Dat noemen we *The Magic House*. Dat is fenomenaal, stel dat dit lukt met stenen! Denk je eens in hoe steden er dan uitzien. Dat alles zich kan aanpassen aan jouw vraag en wens. En ben je weg uit het huis? Dan is ook het huis weg. Een dergelijke adaptieve omgeving waarin een veranderende gevel, dak en vloer een dergelijke rol gaan spelen, is prachtig en schokkend. Ik kan niet wachten tot het zover is.” ■

CURRICULUM VITAE

Winy Maas (Schijndel, 1959) heeft gestudeerd aan de Technische Universiteit Delft (Department Architectuur en Stedenbouw), waar hij in 1990 afstudeerde met eervolle vermelding. Daarvoor ontving hij al een graad in Landschapsarchitectuur van de RHSTL, Boskoop.

In 1993 richtte hij samen met Jacob van Rijs en Nathalie de Vries MVRDV op. Met projecten zoals *Villa VPRO* en het woonzorgcomplex *WoZoCo* in Amsterdam heeft MVRDV een richtinggevende positie verworven binnen de internationale architectuurscène. Deze projecten werden gevolgd door het Nederlands Paviljoen op de Wereldexpo 2000 in Hannover, *Silodam* (Amsterdam) en *Flight Forum Business Park* in Eindhoven. Ze hebben ook de *Functie- en Regiomixer software* ontwikkeld en publiceerden verschillende boeken zoals *FarMax* (1997) en *KM3* (2005).

Winy Maas geeft lezingen en doceert over de hele wereld. Hij neemt deel aan internationale jury's. Momenteel is hij professor in architectuur en stedenbouw aan de faculteit bouwkunde aan de Technische Universiteit Delft. Voorheen was hij ook al gastprofessor architectuur aan het Massachusetts Instituut van Technologie en professor aan onder andere het Berlage Instituut en Yale University. In april is Maas benoemd tot Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw.

Spoorzone Helmond:
bijzondere toevoeging aan de stad

Kleurig stationsplein met een menselijke maat

Van een omgeving die tot de draad versleten is, tot een prijswinnend ontwerp. De spoorzone in Helmond is onlangs onderscheiden met de prestigieuze en internationale Brunel Awards. Het stationsplein werd door de juryleden genoemd omdat de reiziger centraal staat en het landschap daarop is aangepast. Daarnaast ontwierp de gemeente Helmond de groene ruimte zonder programma en had ze de regie geheel in eigen handen. De stationsomgeving is hierdoor met recht een bijzondere en opvallende nieuwe plek in de stad. Judith van Dijk, stedenbouwkundig hoofdvormgever bij de gemeente Helmond, vertelt. ➤

“Uitgangspunt was de ontwikkeling
van een uniform plein”

Prijzen

2014: Brunel Awards voor stationsarchitectuur
 2014: Schoonste stationsgebied van Nederland
 2014: nominatie Falco award voor beste openbare ruimte in Nederland

“Er zijn een aantal aanleidingen om de spoorzone helemaal te veranderen. In het zuiden van Helmond zijn we bezig met de ontwikkeling van een nieuwe wijk, Suytkade. Vanuit die wijk wilden we een rechtstreekse verbinding met het centrum van Helmond. Daarnaast hebben we een studie hoofd-wegenstructuur. Helmond is namelijk van oost naar west georiënteerd en de verbinding van oost naar west liep helemaal vol. Er moest dus iets veranderen om de doorstroming te verbeteren. Ook wilden we als gemeente al heel lang een verbinding creëren met het zuidelijke deel van het spoor, waar een oud ingeklemd wijkje ligt. En tot slot ontstond het project Spoorse doorsnijdingen. Eerst zou er een gefaseerde oplossing komen om al deze ontwikkelingen uit te voeren. Toen al die projecten echter samen kwamen, besloten we om het in één keer, in één project uit te voeren. Voor ons een grote uitdaging, want hoe maak je een mooie openbare ruimte zonder programma?”

EEN UNIFORM INGERICHT VERBINDEND PLEIN

“We hebben dit project uitgevoerd volgens een Engineering & Construct model, het plan was niet helemaal uitgetekend. Daarom hebben we een vormgevingsdocument en een referentieontwerp gemaakt. Dat doen we niet zo vaak, maar in dit geval was dat prettig omdat we zo inhoudelijk bij konden sturen in het project. Als gemeente voerden we duidelijk de regie over het project en werkten we samen met een bouwteam. Uitgangspunt was de ontwikkeling van een uniform plein. Dit vormt een verbindend element tussen de noord- en zuidkant van Helmond. Het is heel duidelijk één gebied geworden. Om het plein heen ligt een grote natuurstenen band, dat is de omranding van het plein. Als je daaroverheen stapt, gaat het maai-veld naar beneden. Je daalt heel geleidelijk in hoogte, zodat je niet het gevoel hebt dat je ergens onderdoor gaat. Dat noemden we het principe van het soepbord.”

“Er zit een felgele klinker tussen, die moet je zien als een bloemetje in het gras”

VISITEKAARTJE STAD

“Verder was het belangrijk dat de spoorzone het visitekaartje van de stad zou worden. NS en ProRail hadden net het concept van het spoorbeeld geïntroduceerd. Dat gaat over verschillende domeinen in een stationsgebied. Het aankomstdomein, ons stationsplein, hebben we daarom ingericht op basis van de looplijnen van reizigers. Vergelijk het met een besneeuwd landschap. Je ziet dan vaak een duidelijke lijn die iedereen volgt. Er blijven ook altijd grote stukken onaangetaaste sneeuw liggen. Die hebben wij ingedeeld met groen en met plantenbakken waarin bomen van formaat staan, om de ruimte op te vullen. Het stationsgebouw hebben we ingevuld met horeca en een bloemenwinkel.”

BEELDBEPALENDE ELEMENTEN

“Op het moment dat je een goede noord-zuidverbinding in de stad maakt, heb je in oost-westrichting wel wat op te lossen. Anders creëer je een nieuwe barrière. Die hebben wij ondervangen met de fiets- en voetbrug. Die is van staal en op drie manieren gebogen: een complex, maar wel beeldbepalend element. Via de fietsbrug kom je bij een nieuwe fietsstalling. Die is van glas met een ecodak en heeft op meerdere niveaus ingangen. Zo kun je er ondanks de hoogteverschillen altijd op een logische manier binnenkomen. Aan de zuidkant is ook nog een voetgangersverbinding gerealiseerd. Die is drie keer wegbezuinigd, omdat die op dit moment alleen naar een parkeerterrein leidt. Maar we hopen in de toekomst nog te gaan bouwen rondom dit plein, vandaar dat de verbinding toch is gehandhaafd. Ook voor mensen die nu om het plein wonen, is het een extra functionaliteit om naar het groen aan de overkant te komen.”

BLOEMETJE IN HET GRAS

“We hebben gekozen voor een gebakken klinker, omdat we een omgeving wilden met een mense-

“Een beeldbepalend element op het plein is het kunstwerk HELLO Future”

lijke maat. We wilden iets warms, dat past bij het karakter van Helmond. Even overwogen we nog om een bezande steen te nemen. Maar door het waasje dat eroverheen lag, ging de voorkeur toch naar de veel meer sprekende kleur van de onbezande steen. De fabrikant had zeven stenen voor ons uitgezocht, en mijn reactie was gelijk: we nemen ze allemaal! Het is daardoor een palet van lichtgeel en oker geworden. Er zit een felgele klinker tussen, die moet je zien als een bloemetje in het gras. De gele klinker ligt vaak bij een donkere, dan springt hij er het meeste uit. Dat vind ik echt een extraatje in het totaalbeeld. Het fietspad en de parkeerplaatsen zijn uitgevoerd in een andere mengeling van kleuren, waardoor de bestrating één geheel is.”

MOOI CONTRAST

“In eerste instantie wilden we een halfsteensverband in de richting van de hoogtelijnen van het plein. Maar bij het maken van de proefvakken werkte dat niet, het bleek technisch niet haalbaar. Daarom is er besloten om de bestrating in elleboogverband te leggen. Het contrast tussen de warme bakstenen en de stoere natuursteen is heel mooi geworden. Het gebruik van hout versterkt het natuurlijke karakter van het plein. Zo zijn de lichtmasten in hout uitgevoerd en zijn de bankjes op de plantenbakken afgewerkt met latjes in verschil-

lende breedten. Die sluiten weer mooi aan op de wisselende stroken natuursteen. Dat past perfect bij elkaar.”

EEN ENKELTJE GELUK

We integreerden lichtelementen voor de speelsheid en het gevoel van veiligheid. Licht draagt ook bij aan de avondidentiteit van het plein. Je ziet daarom op verschillende plekken lijnverlichting. Bijvoorbeeld onder de plantenbakken. In het donker lijkt het daardoor alsof ze zweven. Een ander beeldbepalend element op het plein is het kunstwerk HELLO Future van Martin en Inge Riebeek. Er staan teksten op van jongeren en ouderen uit Helmond. Hiervoor is destijds een prijsvraag uitgeschreven. Het idee is dat als je eronder doorloopt, een tekst ziet zoals “Je dromen liggen bij de volgende halte” of “Nooit meer het spoor bijster zijn. Een enkeltje geluk”. Mooi toch, als je zo aan het denken wordt gezet!” ■

Project Spoorzone | Locatie Helmond | Opdrachtgever gemeente Helmond | Ontwerp gemeente Helmond in samenwerking met Movares | Producten plein: mix van vier effen kleuren Lingeformaat strengpers straatbakstenen, parkeer-vakken: mix van twee effen kleuren Lingeformaat strengpers straatbakstenen, fietspad: mix van drie effen kleuren Lingeformaat strengpers straatbakstenen.

ACHTERGROND

Vermindering van de fysieke belasting bij de uitvoering van bestratingsprojecten staat al een tijdje op de overheidsagenda. Bestraten minder zwaar maken kan door minder handmatig te werken. De Inspectie SZW signaleerde in 2013 dat bij 58 procent van de 191 inspecties mechanisch bestraat wordt. De gegevens van de vervolgininspectie van augustus 2014 tot en met januari 2015 worden de komende maanden verwacht. Op het moment van schrijven laat de Inspectie SZW al wel weten een toename in mechanisch straten te verwachten ten opzichte van de voorgaande inspectie. Goed nieuws dus.

MENTALITEITSVERANDERING NOODZAKELIJK

Mechanisch bestraten: het ambacht vernieuwd

VERANTWOORD BESTRATEN

We worden ouder en werken langer door. Ook in de traditioneel zwaardere beroepen, zoals stratenmaker. Het is daarom steeds belangrijker dat bestrating verantwoord wordt aangebracht. Dat kan zowel mechanisch als handmatig. In CROW-publicatie 324 'Verantwoord aanbrengen elementenverharding' staat beschreven dat mechanisch straten de norm is, tenzij dit technisch of qua ruimte onmogelijk is.

MENTALITEITSVERANDERING IN DE KETEN

De Inspectie SZW merkt langzaam maar zeker dat bedrijven een ommezwai maken als het gaat om mechanisch straten. Leoniek van der Vliet, programmaleider Grond-, Weg- en Waterbouw: "Steeds vaker zien we dat bedrijven een mentaliteitsverandering ondergaan. Uitgangspunt bij hen is om in eerste instantie altijd mechanisch te straten. Ze gaan er echt voor! Gelukkig wordt het bedrijven vandaag de dag ook steeds gemakkelijker gemaakt. Hulpmiddelen om mechanisch te straten maken namelijk een enorme ontwikkeling door. Er zijn steeds meer methodieken en er is allerhande apparatuur en hulpmiddelen te huur. Zelf aanschaffen is dus niet noodzakelijk en ook bij kleinere projecten hoeft niet langer handmatig bestraat te worden."

VERDER DENKEN DAN DE NORM

"Verder denken dan de norm, dat is een trend die we gelukkig steeds vaker signaleren. Je ziet dat bedrijven trots zijn dat ze deze nieuwe manier van werken omarmd hebben. Ook ambachten innoveren en dat is alleen maar goed. Voor de gezondheid van werknemers, maar ook voor werkgevers. Mechanisch straten kan

namelijk enorm veel tijd schelen, en dus geld", aldus Leoniek van der Vliet.

NIET ALLEEN MAAR POSITIEF

Helaas is er ook nog ruimte voor verbetering. Inspecteurs treffen soms werken aan die geen schoonheidsprijs verdienen. Stuitend voorbeeld is dat van een bedrijf dat in het voortraject werkte met relatief goedkope buitenlandse krachten, ingehuurd via een uit- ➤

**“Verder denken dan de norm,
dat is een trend die we gelukkig
steeds vaker signaleren”**

“Het doorschuiven van verantwoordelijkheden is geen excuus; iedereen heeft zijn eigen plicht”

zendbureau. Zij deden het voorbereidende werk en haalden oude tegels handmatig eruit. Na het klaren van die klus werden vervolgens eigen werknemers ingezet om mechanisch te bestraten. “Dit is een situatie die een van onze inspecteurs tegenkwam”, zo vertelt Van der Vliet. “Daarbij zijn er ook nog een hoop bedrijven die er alles aan doen om toch handmatig te bestraten. Zij maken de uitzonderingen die er bestaan om handmatig te straten, tot regel. Een voorbeeld hierin is figuratie. Ingewikkelde patronen laten zich soms lastig mechanisch leggen. Handmatig straten mag dan, mits de hierbij behorende regels zoals straatwerkplan, taakroulatie, rust en het logboek in acht worden genomen. Onder figuratieve patronen vallen echter geen rechte lijnen om een parkeervak, iets wat tijdens onze inspectie nog wel eens als figuratie genoemd is door de aannemers. Ook zien we dat bijvoorbeeld het ene bedrijf zegt dat iets niet mechanisch kan, terwijl de ander een soortgelijke klus ergens anders wel mechanisch uitvoert.”

VOLLEDIGE CONTROLE VAN PRODUCTIE TOT TOEPASSING

Het mechanisch straten met gebakken straatbakstenen heeft een volwassen stadium bereikt. Het bestratingsproces is volledig beheersbaar – van productie tot toepassing. Dat begint al aan de tekentafel. Straatsteenfabrikanten denken graag met architecten mee over mechanisch bestraten. Door al bij het ontwerp rekening te houden met de mechanische verwerking, en de (on)mogelijkheden die daarmee samenhangen, wordt de kans dat een project ook daadwerkelijk mechanisch kan worden uitgevoerd, aanmerkelijk vergroot.

Het is ook essentieel dat er tijdens de uitvoering voldoende aandacht voor de voegvulling is. Dit belangrijke onderdeel van goed straatwerk is vaak nog onderbelicht. De straatbaksteenindustrie steekt veel energie in het verminderen van de maatspreiding, wat van belang is voor een goede mechanische verwerkbaarheid. Anderzijds zorgt maatspreiding juist ook weer voor de nodige voegwerking. Er moet dus balans zijn tussen beide belangen.

VERANTWOORDELIJKHEID LIGT BIJ DE HELE KETEN

Veilig en gezond werken gaat iedereen aan. Opdrachtgevers en ontwerpers moeten bijvoorbeeld al in de ontwerpfaserekening houden met de fysieke belasting van stratenmakers. Zij moeten mogelijk maken dat een aannemer volgens de standaard in de branche veilig en gezond kan werken. Aannemers moeten zorgen voor de juiste machines en hulpmiddelen. De stratenmakers zelf kunnen melding maken van verkeerde arbeidsomstandigheden die zij ervaren. En leveranciers dragen hun steentje bij door machinale pakketten te leveren. Leoniek van der Vliet: “Het doorschuiven van verantwoordelijkheden naar een andere schakel is geen excuus; iedereen heeft zijn eigen plicht. Wanneer alle betrokkenen hier rekening mee houden, kunnen alle stratenmakers aan het einde van de dag gewoon gezond naar huis.” ■

Een ander belangrijk onderdeel binnen mechanische bestrating is het pakketten van de straatbakstenen. Fabrikanten investeerden de afgelopen jaren flink in geobotiseerde productielijnen. Zo kunnen stapelrobots de straatbakstenen op verzoek na productie in een groot aantal gewenste verbanden leggen.

Het laatste onderdeel van het proces, de logistieke afwikkeling, gebeurt in samenspraak met de verwerker. Door de pakketten op de juiste wijze aan te leveren of in het werk te plaatsen, zijn de stenen gemakkelijker mechanisch te verwerken. Tot slot ondernemen straatsteenfabrikanten natuurlijk maatschappelijk verantwoord. Bij afronding van een project halen ze de pallets en het verpakkingsmateriaal onder voorwaarden desgewenst weer op.

COLUMN

JAN VAN ZANEN
BURGEMEESTER VAN UTRECHT

De eerste verharde weg in Utrecht was in de vroege middeleeuwen – u raadt het al – de Steenweg. Op dit moment is er in de stad nauwelijks meer een onverharde weg te vinden. Maar dat wil niet zeggen dat de hele stad er qua bestrating hetzelfde uitziet. Utrecht kent, naast asfalt en beton, een rijke variatie aan natuur-, beton- en straatbaksteen. Waarbij de renners van de Tour de France, die de stad op 4 en 5 juli aanstaande aandoen, zich gelukkig prijzen dat de ‘kinderkopjes’ bij de Domkerk de enige zijn die ze zullen tegenkomen... We kennen de verhoudingen precies. Zo bestaat de bestrating in de binnenstad voor 72 procent uit klinkers en voor 28 procent uit betonsteen. In wijken als Overvecht, Zuid en Leidsche Rijn zijn de verhoudingen andersom. Daar bestaat meer dan 90 procent van de bestrating uit betonsteen.

SFEREN

Om vast te stellen wat voor bestrating er moet komen, hanteert de gemeente Utrecht een zogenaamde sferenkaart. Daarbinnen hebben we voor elke buurt een sfeer vastgesteld. Denk aan traditioneel, modern, stedelijk of landelijk. De combinatie tussen traditioneel en stedelijk is dan bijvoorbeeld een bakstenen straat én een stoep met natuurstenen trottoirband. En landelijk modern is bijvoorbeeld asfalt met betontegels als trottoirs. Maar er zijn ook andere varianten.

Straatbakstenen zijn natuurlijk het allermooist en ze gaan ook het langst mee. Maar ze zijn bijvoorbeeld voor busbanen misschien minder geschikt – en ook niet altijd voor fietspaden. Persoonlijk hebben straatbakstenen altijd tot mijn verbeelding gesproken. Als jongen speelde ik al met stenen, wilde ik ooit ook wel stratenmaker worden. En nog steeds intrigeren de walen en dikkoppen, de keper-, elleboog- en halfsteensverbanden me. Vakwerk, gebaseerd op een eeuwenoude traditie.

Voor veel mensen voegen straatbakstenen iets toe en ook in ons nieuwe stadsdeel Leidsche Rijn geeft de stedenbouwkundige omgeving soms aanleiding om ze toe te passen. Binnenkort stelt het Utrechtse gemeentebestuur een nieuw ruimtelijk kader vast, waarin ook het aspect bestrating weer een belangrijke rol speelt. Er zijn maar weinig steden die zo duidelijk als Utrecht tegelijk een rijk verleden en een jeugdig, dynamisch heden uitstralen. Variatie in bestrating is één van de elementen die tot onze stedelijke identiteit bijdragen. ■

PLEINEN VORMEN HART VAN EEN GEMEENSCHAP

Pleinen vormen vaak letterlijk en figuurlijk het hart van een gemeenschap. Of het nu een groot plein is als hart van de stad, of een klein pleintje waar buurtbewoners elkaar ontmoeten – pleinen hebben een belangrijke maatschappelijke en stedenbouwkundige functie. Ze organiseren de buurt, brengen mensen samen, fungeren als podium voor markten en evenementen en combineren vele functies en verkeersstromen. Daarom staan in deze Contour drie pleinen van drie zeer verschillende gemeenten centraal: Amsterdam, Lisse en Best. Eén eigenschap delen ze met elkaar: op de hier belichte pleinen speelt de straatbaksteen een belangrijke rol in de aankleding en uitstraling.

Het Makasserplein in Amsterdam-Oost is niet alleen gemaakt voor de Indische buurt, maar is ook gemaakt door buurtbewoners zelf. Zij beslisten mee over de inrichting en het ontwerp van deze multifunctionele buitenruimte, die dienst doet als plein om rustig te vertoeven, als sportveld voor jongeren en als speeltuin voor kinderen.

Het plein als woonkamer voor de buurt is een belangrijk nieuw uitgangspunt dat door veel gemeenten omarmd wordt bij de (her)inrichting van buurten en wijken. Het Makasserplein in stadsdeel Oost in Amsterdam is een excellent voorbeeld van deze geïntegreerde ontwerpvisie.

MOZAÏEK VAN FUNCTIES

Het hoekige plein vormt een mozaïek van verschillende functies zoals ontmoeten, sporten en spelen. Binnen de grote, rechthoekige vorm hebben deze functies een duidelijke ruimtelijke plaats toebedeeld gekregen. Hierdoor heeft het Makasserplein het aanzien van een mozaïekvloer, waarbinnen kleinere, openbare ruimten als het ware aaneengeschakeld liggen. Door de vloer zelf vervolgens te bekleden met straatbaksteen met een rustige, natuurlijke uitstraling, krijgt het geheel toch een eenduidig aanzien.

WOONKAMER VOOR DE BUURT

Door de buurtbewoners bij het ontwerp van het Makasserplein te betrekken, wordt geborgen dat de zeer diverse buurt – de Indische buurt telt ruim 100 nationaliteiten – in één plein haar verschillende behoeften zou terugvinden: sport en spel, rust, groen en zelfs tuinieren. Het nieuwe plein heeft een kunstgrasvoetbalveld met dug-out en een multifunctioneel sportveld, mogelijk gemaakt door de Richard Krajicek Foundation. Voor kinderen is ruim voorzien in speelgelegenheid met speeltoren, glijbanen en zandbak; voor volwassen buurtbewoners is er volop ruimte om rustig te vertoeven, picknicken of zelfs te

“Het Makasserplein verbindt verschillende behoeften en doelgroepen in een nieuw wijkhart”

tuinieren. De groene allee van fruitbomen en moestuin en de picknickbanken bieden hiertoe volop mogelijkheden. Zo verbindt het Makasserplein de verschillende behoeften en doelgroepen in een nieuw wijkhart, zoals een woonkamer dit doet voor de verschillende gezinsleden.

STRAATBAKSTEEN ZET DE TOON

N naast multifunctionaliteit en het betrekken van buurtbewoners in het ontwerp, stelde de gemeente Amsterdam nog twee belangrijke voorwaarden aan de herinrichting. In tegenstelling tot het oude Makasserplein – een inspiratieloze, betegelde ruimte – moest de bestrating in kwaliteit en sfeer bijdragen aan een nieuw, sfeerrijk beeld van de Indische buurt. Daarnaast moest het plein overzichtelijk en veilig zijn in inrichting en een duidelijk hart hebben. De klinkervloer zorgt voor het aaneengesloten beeld, waarop de diverse functies en elementen een gezamenlijk podium hebben. Door op opvallende wijze te spelen met patronen en af te wisselen met kleuren, wordt voorkomen dat het ruime oppervlak saai oogt. Integendeel, het variëren met patronen, straatbakstenen en kleuren zorgt voor een rijk geheel. Daarnaast zijn er plaatselijk, in het bakstenen straatdek, fontein geplaatst, die bijdragen aan de beleving van energie en tevens het plein een duidelijk hart geven. ➤

Project Makasserplein | **Locatie** Amsterdam | **Oprachtgever** gemeente Amsterdam, stadsdeel Oost | **Ontwerp** gemeente Amsterdam | **Product** mix van Dikformaat rood en Dikformaat geel bezand

Herinrichting plein Lisse: snel, kwalitatief en participatief

't Vierkant is voor Lissers het hart van hun dorp. Omgeven door historische panden, vormt dit plein met horecagelegenheden een belangrijke ontmoetingsplek. Recentelijk was het plein aan een grondige renovatie toe. Een uitdagende klus, niet alleen omdat gezocht moest worden naar een balans tussen herkenbaarheid vanuit de historie en een nieuwe inrichting en uitstraling. Ook het in goede banen leiden van voetgangers, fietsers en automobilisten vroeg om een slim ontwerp.

Dat slimme ontwerp is er gekomen, in nauwe samenspraak met ondernemers, omwonenden en de gemeente. Stedenbouwkundige Remco Reijke tekende met zijn bureau Islant, atelier voor stedenbouw, voor de klus en creëerde met inspraak van de participerende partijen een plein van hoge kwaliteit en met meer ruimte voor horeca en verblijf. "Maar het plein is niet alleen bestemd voor horeca", licht Reijke toe. "Door terrassen meer te laten aansluiten op de horeca, is het plein overzichtelijker geworden en makkelijker in gebruik. Daarnaast hebben we ervoor gezorgd dat het historisch aanzicht van de omringende panden beter tot zijn recht komt. Hiervoor moesten enkele moeilijke keuzes worden gemaakt, waaronder het verplaatsen van de leilindes. De voor Lisse karakteristieke ceder midden op het plein hebben we gelukkig kunnen behouden."

STRAATBAKSTEEN GECOMBINEERD MET NATUURSTEEN

Jan Broekhuizen is projectleider civiele techniek bij de gemeente Lisse. In samenspraak met Islant zorgde hij voor de herinrichting. Vanuit esthetisch en functioneel perspectief werd gekozen voor een combinatie van straatbaksteen en natuursteen. Straatbaksteen voor de rijbaan en Argentijns porfier voor de rest van het plein. "Omdat het plein ook toegankelijk is voor vrachtwagens en ander verkeer, is een sterke ondergrond belangrijk. Met een puinlaag als ondergrond heeft 't Vierkant een stevige basis", aldus Broekhuizen. Reijke vult aan: "Door de rijbaan van straatbaksteen gebogen aan te leggen, behoudt het plein haar vriendelijke uitstraling en wordt verkeer van nature afgeremd. Daarnaast hebben we gekozen voor een hoge kwaliteit met gebruikmaking van beperkte materialen. We wilden een helder vlak creëren,

"Door de rijbaan van straatbaksteen gebogen aan te leggen, behoudt het plein haar vriendelijke uitstraling."

zonder verhogingen en met lichte kleuren. Door straatbaksteen af te wisselen met natuursteen, ontstaat een natuurlijke scheiding tussen verblijf en verkeer.

De getrommelde bakstenen sluiten bovendien mooi aan op de historische omgeving. Tot slot zorgt de combinatie van natuursteen en gebakken materiaal voor een eenvoudige, maar chique uitstraling."

PARTICIPATIEPROCES

Omdat het plein zo'n belangrijke maatschappelijke functie in Lisse heeft, zijn stakeholders vanaf de ontwerpfase nauw betrokken in het proces. Volgens Reijke is een dergelijk participatieproces nooit hetzelfde. Afhankelijk van de gemeenschap en de lokale cultuur, kiezen sommige gemeenten voor beperkte participatie, terwijl Lisse voor vergaande betrokkenheid van participanten heeft gekozen. Dit is mede ingegeven door het feit dat het plein midden in het centrum ligt, waardoor veel verschillende belangen gecombineerd moeten worden. "Wij tekenen uiteraard voor de ontwerpdeskundigheid, terwijl anderen deskundig zijn in wonen en werken. Het plein wordt immers al vele decennia intensief gebruikt en heeft in de loop der jaren verschillende functies en inrichtingen gekend. Zo getuigt de oude ceder van vele verhalen die meer dan een halve eeuw teruggaan." Rondom de ceder is een natuurstenen band gelegd. Zo ontstaat er een natuurlijke zitplek en behoudt de imposante, monumentale boom de functie van ontmoetingspunt.

OOG VOOR DETAIL

Bij het ontwerp en de afwerking van het plein is veel aandacht besteed aan details. Een detail is het straatmeubilair, dat uiteraard op het ontwerp is afgestemd. Naalden met opening fungeren als fietsenrekken. De lichtmasten hebben een historische uitstraling, maar zijn voorzien van LED-verlichting. De warme, maar lichte kleuren zorgen voor een mooie afwerking van het plein. Tot slot, maar zeker niet onbelangrijk: de herinrichting van 't Vierkant heeft zich in extreem snel tempo voltrokken. Werkend volgens de LEAN-methodiek kon aannemer Dura Vermeer Zuid West het plein in amper tweeënhalve maand herinrichten. "Net na het terrasseizoen is men gestart en voor januari, de koudste wintermaand, was het nieuwe plein gerealiiseerd", besluit Broekhuizen. ➤

Project 't Vierkant | Locatie Lisse | Opdrachtgever Gemeente Lisse | Ontwerp Islant, atelier voor stedenbouw | Product getrommelde vormbak straatbaksteen in Waalformaat. Kleur: rood-paars bont

“Zowel de straatbaksteen als de natuursteen ligt er prachtig in, dat is echt vakmanschap”

Centrumplan Best: zonder mensen geen feest

Bij de herinrichting van het centrum van Best is heel duidelijk rekening gehouden met inwoners en ondernemers. Dus geen plan van buitenaf, maar de gebruiker van de ruimte laten beslissen. Geïnspireerd door het Amerikaanse Project for Public Spaces, zijn werkgroepen de straat opgegaan. Zij observeerden en interviewden mensen, en discusieerden over wat er moest veranderen. Op basis van die aanbevelingen is een plan ontwikkeld dat inspelt op de behoefte van een intiem en huiselijk centrum.

“Je ziet in Nederland steeds vaker dat de inspraak van inwoners en ondernemers groter wordt. Het voordeel van het betrekken van diverse doelgroepen bij een centrumplan maakt de uitvoering een stuk gemakkelijker”, vertelt Ruud Temme, projectleider bij de gemeente Best. “Dat wil overigens niet zeggen dat het traject eenvoudig is. De grootste uitdaging blijft het creëren van draagvlak. Je moet mensen kunnen overtuigen, zodat ze meegaan in de planning.” De werkgroepen bestonden onder andere uit inwoners, ondernemers en de heemkundekring. Harold van de Ven, eigenaar van Best Architecten: “Die laatste groep kijkt bijvoorbeeld vanuit een historisch perspectief en denkt na over hoe je de geschiedenis beter kenbaar kunt maken. Dat zie je nu terug in de fundering van de middeleeuwse kerk die in Best heeft gestaan. Die is met keitjes nagebouwd. En we hebben ook een verwijzing naar de heilig verklaarde Odolphus. Dat zijn simpele dingen, waar mensen veel waarde aan hechten en trots op zijn.”

PARELTJES ZICHTBAAR MAKEN

De uitgangspunten van het centrumplan waren driedig. Het versterken van de aanwezige potentie is een belangrijke. Van de Ven: “Dat wil zeggen dat we mooie gebouwen in het licht zetten, of bestaande horeca een groter terras toebedelen. En zo kun je doorpakken, want in Best zijn er genoeg pareltjes aanwezig. Het gaat erom dat je ze zichtbaar maakt. Een ander uitgangspunt is: zonder mensen geen feest. Wij hebben daarom plekken gemaakt die mensen zelf kunnen invullen. Zo faciliteren we activiteiten in het centrum en kunnen mensen er meteen gebruik van maken. Voordeel daarvan is dat we de verblijfsduur van bezoekers kunnen verlengen, ons derde uitgangspunt. Want een fontein

trekt bijvoorbeeld ouders met kinderen en horeca met een terras nodigt uit om langer te verblijven.”

GENUANCEERDE STEEN

Temme: “Om elke plek bijzonder in te richten, hebben we heel specifiek naar materialen gekeken. De werkgroep gaf heel duidelijk aan dat het centrum voorheen kil en koud aanvoelde. Er lagen driebaansbrede betonstenen, dat is ook niet gezellig.” Om het huiselijker en persoonlijker te maken, is er gekozen voor een goede mix van roodgetinte straatbaksteen en natuursteen. Van de Ven: “Zelf had ik heel duidelijk een voorkeur voor een genuanceerde steen die niet vormvast is. Om te komen tot een mooi geheel, hebben we Bestenaren laten stemmen op proefvakken. Uiteindelijk is er gekozen voor een steen met een glanslaagje. De verschillende legverbanden maken het onderscheid van functies zichtbaar. Zo

ligt het fiets- en voetpad in een visgraatmotief. En bij activiteitenstroken zoals een terras of bankje is natuursteen verwerkt.” Temme: “Zowel de straatbaksteen als de natuursteen ligt er prachtig in. Dat is echt vakmanschap. We krijgen ook alleen maar positieve reacties. De komende jaren gaan we daarom op dezelfde voet verder om het centrum helemaal naar wens van de gebruikers in te richten.”

Project herinrichting centrum | Locatie Best | Opdrachtgever gemeente Best | Ontwerp Best architecten en Spaces | Product mix van onbezande stenen auberginebruin-blauw-zwart gereduceerd in Dikformaat en Waalformaat

IN BEELD

OUD EN NIEUW KOMEN SAMEN IN DELFT

Verbinden van stadsdelen met moderne stadsgracht

Sinds maart 2015 is de spoorlijn in Delft ondergronds. Hierdoor is een kale vlakke zonder infrastructuur in de stad ontstaan, die nu wordt ontwikkeld tot een nieuwe woonwijk. Belangrijkste uitdaging is dat dit nieuwe stadsdeel, Nieuw Delft, de bestaande wijken verbindt. Nieuw Delft bestaat uit drie wijken: het Leeuwenhoekkwartier, de Coendersbuurt en de Abtswoudse hof. Centraal tussen deze wijken ligt de moderne stadsgracht de Nieuwe Delft, die net als baksteen een voorname rol speelt in het verbinden van bestaande en nieuwe stadsdelen.

Palmhout Urban Landscapes is sinds 2012 bij de spoorzone betrokken. Het bureau won een wedstrijd om het oorspronkelijke ontwerp van Joan Busquets uit 2006 te reviseren. Het plan is nu crisisbestendiger en kan in verschillende fasen worden uitgevoerd. Marcel van der Meijs, een van de ontwerpers bij Palmhout Urban Landscapes vertelt: "De looptijd van het project is zo'n tien à vijftien jaar. Dat betekent dat het ontwerp flexibel moet inspelen op toekomstige ontwikkelingen in de markt. Als er straks meer behoefte is aan specifieke woonvormen zoals seniorenwoningen, kunnen we daarop reageren."

STAD MOET AF ZIJN

In totaal komen er ongeveer duizend woningen op de plek waar voorheen de bovengrondse spoorlijn liep. "De woningen worden gedeeltelijk gebouwd in particulier opdrachtgeverschap. Het is belangrijk dat ze vloeiend overlopen in de bestaande bebouwing van Delft. Voor gevels en bestratingen voert de baksteen daarom de boventoon. De gevelindelingen zullen nu wel anders worden dan honderd jaar geleden, om een modernere uitstraling te bewerkstelligen. Om de samenhang en kwaliteit te bevorderen, blijven wij als supervisor en stadsbouwmeester toezien op het plan. Dat geldt ook voor de openbare ruimtes, waar we samen met de gemeente aan werken. Die moet namelijk altijd functioneren. Ongeacht een bouwfase, moet de stad af voelen en een goede omgeving zijn om in te verblijven."

STERKE EN INTIEME UITSTRALING

Net als de Nieuwe Delft, speelt de straatbaksteen een belangrijke rol in het ontwerp. "In de Coendersbuurt worden de bakstenen kades van de stadsgracht met rollaag opgemetseld. Dat sluit enerzijds aan op de binnenstad van Delft, en anderzijds heeft het een sterke en intieme uitstraling. Voor straten hanteren we nu vooral roodtinten. Bij gevels zoeken we het meer in aarde-, rood- en okertinten. Het gaat erom dat de kleuren bij elkaar passen en ze elkaar verdragen. Alleen dan wordt het een prachtig geheel en ontstaat de verbinding die we voor ogen hebben." ■

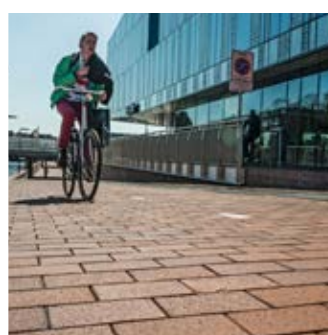
PROJECT	: SPOORZONE DELFT
LOCATIE	: DELFT
OPDRACHTGEVER	: OBS
ONTWERP	: PALMBOUT URBAN LANDSCAPES
PRODUCT	: WAALFORMAAT A4-12G ROOD-BRUIJN ONBEZAND

Openbare ruimtes moeten altijd functioneren. Ongeacht een bouwfase, moet de stad af voelen en een goede omgeving zijn om in te verblijven.

In de Coendersbuurt worden de bakstenen kades van de stadsgracht met rollaag opgemetseld.

Voor straten worden vooral roodtinten gehanteerd vanwege een sterke en intieme uitstraling.

Het gaat erom dat de kleuren bij elkaar passen en ze elkaar verdragen. Alleen dan wordt het een prachtig geheel en ontstaat de verbinding die we voor ogen hebben.

Tbilisi, de hoofdstad van Georgië, is een plek vol bijzondere architectuur. Grote Sovjetgebouwen gaan hier moeiteloos samen met moderne architectonische hoogstandjes. Zo sieren oud en nieuw samen de skyline van deze stad in de Kaukasus. In het hartje van het centrum is het Rooms Hotel Tbilisi te vinden, een gebouw met een bijzondere geschiedenis.

INDUSTRIEEL ERFGOED ONTMOET HEDENDAAGS DESIGN

Vandaag de dag zijn er vooral toeristen te vinden in de 139 kamers, verspreid over de vijf verdiepingen van het designhotel. Hoe anders was dat tijden geleden. Halverwege de twintigste eeuw werkten op deze locatie uitgeverij, redacteurs en vormgevers – het pand is oorspronkelijk gebouwd als uitgeverij. Die historische essentie heeft architect Goga Chkhetia van de Adjara Arch Group proberen te bewaren bij het ontwerp van het hippe industriële hotel. “Vanaf het prille ontwerpbegin hadden wij het voornemen om dit prachtige pand in stand te houden – het is immers onderdeel van de stadsgeschiedenis. Het Rooms Hotel Tbilisi is gelegen in een van de oudste stadsdelen – het Veradistrict. We wilden de gemeenschapszin die hier vroeger heerste, terugbrengen in het ontwerp van het hotel”, aldus Chkhetia.

GEÏNSPIREERD DOOR DE BAKSTEENSTRAAT

Oorspronkelijk werd een nabijgelegen straat bij Hotel Rooms Tbilisi, ‘baksteenstraat’ genoemd. Die bijnaam is destijds verkregen door de aanwezigheid van een baksteenfabriek.

Met deze kennis in het achterhoofd, kon Goga Chkhetia eigenlijk niet anders dan de baksteen als bouw materiaal gebruiken om de binnenplaats en de aangrenzende zones te verfraaien. De keiklinkers bieden dankzij hun bruinachtige tint een bijzondere warme en natuurlijke aanblik. Goga Chkhetia: “Wij geloven dat we met de bakstenen als inspiratie oude tijden doen herleven en de sfeer van weleer terugbrengen in de buurt. De keuze viel op keiklinkers omdat deze vervaardigd zijn met traditionele technieken. De klinkers zijn namelijk niet symmetrisch of glad, wat absoluut de charme ervan is. In een historische context als deze past dat natuurlijk perfect.”

ESTHETISCH EN FUNCTIONEEL

De herontwikkeling van de locatie had twee doelen. Zo speelt esthetiek een belangrijke rol, en is er aandacht besteed aan het praktische aspect van het hotel en zijn omgeving. Een plek als deze wordt druk bezocht. Door toeristen, maar natuurlijk ook door leveranciers. Auto's en vrachtverkeer denderen er dagelijks overheen. Dat is een zware belasting, vooral voor ➤

“De combinatie van functionaliteit en esthetiek maakt de keiklinker tot een perfecte keuze voor de Georgische ontwerpers”

“De veelzijdige kleiklinker – kleurvast, charmant én duurzaam – komt volledig tot zijn recht in de straten van Tbilisi”

De straatstenen worden voor het hele complex gebruikt, in totaal zo'n 55.000 m².

het gedeelte recht voor het hotel. Daarom zijn de kleiklinkers in visgraatverband gelegd. Dit legpatroon is bijzonder aan te bevelen voor de helling naar de parkeergarage en voor de parkeerplaatsen aan de straat. Visgraatverband is per slot van rekening het meest stabiele verband: vervorming vindt bij dit legpatroon maar zelden plaats.

RENOVATIE MET RESPECT VOOR HET VERLEDEN

In de wijk Vera voel je het samenspel van oud en nieuw. Deze bijzondere en authentieke sfeer hebben de ontwerpers weten te vangen in de renovatie van dit oude Sovjetpand. Een prestatie van formaat, die dit industrieel erfgoed eer aan doet. ■

PROJECT	: ROOMS HOTEL
LOCATIE	: TBILISI, GEORGIË
OPDRACHTGEVER:	ADJARA ARCH GROUP
ONTWERP	: GOGA CHKHETIA
PRODUCT	: VORMBAK WAALFORMAAT ZWART EN BRUIN-ZWART

DE ARCHITECT

Goga Chkhetia is hoofdarchitect en oprichter van Adjara Arch Group. Zijn werk is onderscheiden met de volgende internationale prijzen:

- Best reconstruction/restoration project of the year 2012 – Crowne Plaza Batumi
- Best public construction 2010 – Holiday Inn Tbilisi

Mede dankzij straatbakstenen ontlenen steden en dorpen hun typische, karakteristieke uitstraling. De straat Tivoli in het Zeeuwse IJzendijke is hiervan een treffend voorbeeld. Door onder andere het gebruik van straatbakstenen met verschillende kleuren heeft Tivoli een vernieuwde uitstraling gekregen. Desondanks is Tivoli nog steeds herkenbaar als Tivoli, dit tot tevredenheid van de bewoners en de dorpsraad van IJzendijke.

HERINRICHTING & STRAAT BAK STEEN

Tivoli in IJzendijke: nieuw aangezicht met een vertrouwd karakter

Tivoli in IJzendijke heeft een ingrijpende metamorfose ondergaan. Eén van de hoofdstraten van het ruim 2.000 inwoners tellende stadje in Zeeuws-Vlaanderen onderging een integrale herinrichting, waarbij een prominente rol is weggelegd voor straatbakstenen. Het in de lente van 2015 voltooide project was tweeledig: ook het ondergrondse rioleringsstelsel werd vervangen.

Als projectleider is ing. Marc Verhoosel verantwoordelijk voor het nieuwe aangezicht van de verkeersader in het stadje in Zeeuws-Vlaanderen, dat onderdeel is van de gemeente Sluis. “De bewoners en de dorpsraad, iedereen is tevreden over het resultaat van de prachtige herinrichting”, zegt Verhoosel, als senior adviseur Openbare Werken aan de gemeente verbonden. “De oude Tivoli was hard aan een vervanging toe. De bewoners zijn blij dat de overlast

van de laatste maanden nu verleden tijd is en ze zijn tegelijkertijd gelukkig met wat het allemaal heeft opgeleverd.”

VASTHOUDEN AAN BESTAANDE UITSTRALING

Van oudsher vormt IJzendijke de verbinding tussen het midden en het westen van Zeeuws-Vlaanderen. Na de reconstructie van de Rijksweg N61 is in november 2014 gestart met de verbetering van Tivoli. Verhoosel: “Belangrijk was om de bestaande uitstraling van IJzendijke ook na de herinrichting te handhaven. Daarom is opnieuw bewust gekozen voor straatbakstenen. In IJzendijke zijn die al veel te vinden. Op veel locaties ligt er gebakken materiaal. Het loonde niet om het oorspronkelijke materiaal na de herinrichting te herplaatsen. Daarom is gekozen om nieuwe straatbakstenen te gebruiken.” ➤

Oude situatie

Belangrijk was om de bestaande uitstraling van IJzendijke ook na de herinrichting te handhaven. Daarom is opnieuw bewust gekozen voor straatbakstenen.

KLEURSTELLINGEN

Door het gebruik van verschillende kleurstellingen is het contrast tussen de rijbaan, het trottoir en de parkeervlakken overduidelijk. Zo bestaan de kruisingsvlakken uit gele bakstenen, waardoor het verkeer er direct op wordt geattendeerd dat een gelijke kruising volgt. Dankzij de vele tientallen jaren oude lindebomen, die bij de herinrichting ongemoeid zijn gelaten, heeft IJzendijke tevens het dorps karakter weten te behouden. Voor de herinrichting vonden de bewoners het namelijk belangrijk om de kenmerkende karaktereigenschappen van het stadje zo veel mogelijk in stand te houden.

DE MEERWAARDE VAN STRAATBAKSTEEN

In de voorbereidende fase op de werkzaamheden kreeg Verhoosel geregeld van bewoners het verzoek om asfalt neer te leggen in plaats van straatbakstenen. Verhoosel: “Gelet op het specifieke karakter en de uitstraling van de stad wilden we het bij straatbakstenen houden. Asfalt heeft weliswaar voordelen, maar ook nadelen. Eén daarvan het een versnellend effect heeft. Juist door het gebruik van straatbakstenen lijkt de rijbaan visueel smaller, wat juist een remmend effect op de snelheid heeft. Ook opvallend

“Het gebruik van nieuw bestratingsmateriaal heeft voor een absolute meerwaarde gezorgd”

zijn de gele kruisingsvlakken, die extra attentieverhogend zijn. De gecreëerde parkeervakken zijn antraciet-zwart. Daardoor is zichtbaarder dat het om parkeervakken gaat, waar in het verleden vaak op de rijbaan of het trottoir werd geparkeerd. Tivoli is nu veel duidelijker en functioneler. Het gebruik van nieuw bestratingsmateriaal heeft voor een absolute meerwaarde gezorgd.”

RIOOLSTELSEL

Niet alleen het oppervlak van Tivoli is verbeterd. Minstens zo belangrijk is de vervanging van de rioolinstallatie onder de grond. “Het was een samenloop van aanleidingen om dit project te starten”, aldus projectleider Marc Verhoosel. “Het bestaande riool en de berging waren te klein. Nu is er een gescheiden

rioolstelsel geplaatst. Daarbij is extra berging ontstaan, door een grotere diameter aan rioolbuizen in de grond te leggen. Dankzij het gescheiden stelsel is het mogelijk regenwater af te koppelen en apart af te voeren, separaat van het vuilwater. Daarnaast is een betere fundering aangelegd. In het oude traject was alleen sprake van een bestaand zandbed, zonder een goede pijpfundering. Die ligt er nu wel onder.”

SUCCESVOLLE HERINRICHTING

Met het plaatsen van de laatste groenvoorzieningen heeft de Tivoli – als verkeersader van IJzendijke – in amper een half jaar tijd een totaal veranderde aanblik gekregen. “Dankzij de beschikbaarheid van verschillende kleuren voor de nieuwe straatbakstenen, hebben we meer mogelijkheden om te variëren. Als ik het eindresultaat zo zie en de situatie vergelijk met hoe het eerst was, dan ben ik trots. Ik denk dat er nu een prachtige herinrichting van Tivoli is gemaakt.”

Project Herinrichting Tivoli | **Locatie** IJzendijke | **Opdrachtgever** gemeente Sluis | **Ontwerp** Juust Daarom! | **Product** Dikformaat roodbruin en zwart, Keiformaat roodbruin en okergeel

“Als ik het eindresultaat zie en de situatie vergelijk met hoe het eerst was, dan ben ik trots”

